

Correctievoorschrift VWO

2021

tijdvak 1

filosofie

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Aanleveren scores
- 6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit VO.

Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.

Voor de beoordeling zijn de volgende aspecten van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit VO van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de directeur van de school van de gecommitteerde toekomen. Deze stelt het ter hand aan de gecommitteerde.

- 3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommiteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommiteerde.
- 4 De examinerator en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het behaalde aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Indien de examinerator en de gecommiteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommiteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinerator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke corrector aanwijzen. De beoordeling van deze derde corrector komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:

- 1 De examinerator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinerator en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met correctievoorschrift. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
 - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
 - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
 - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
 - 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
 - 3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
 - 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

- 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
- 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
- 3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.
- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Als het antwoord op een andere manier is gegeven, maar onomstotelijk vaststaat dat het juist is, dan moet dit antwoord ook goed gerekend worden. Voor het juiste antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
- 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 7 Indien de examinerator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
- 8 Scorepunten worden toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
- 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB1 *T.a.v. de status van het correctievoorschrift:*

Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.

NB2 *T.a.v. het verkeer tussen examinerator en gecommiteerde (eerste en tweede corrector):*
Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht. Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten. Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht. Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

NB3 *T.a.v. aanvullingen op het correctievoorschrift:*
Er zijn twee redenen voor een aanvulling op het correctievoorschrift: verduidelijking en een fout.

Verduidelijking

Het correctievoorschrift is vóór de afname opgesteld. Na de afname blijkt pas welke antwoorden kandidaten geven. Vragen en reacties die via het Examenloket bij de Toets- en Examenlijn binnenkomen, kunnen duidelijk maken dat het correctievoorschrift niet voldoende recht doet aan door kandidaten gegeven antwoorden. Een aanvulling op het correctievoorschrift kan dan alsnog duidelijkheid bieden.

Een fout

Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een fout bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift.

Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt door middel van een mailing vanuit Examenblad.nl bekendgemaakt. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk verstuurd aan de examensecretarissen.

Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

- Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.
en/of
- Als de aanvulling niet is verwerkt in de naar Cito gezonden Wolf-scores, voert Cito dezelfde wijziging door die de correctoren op de verzamelstaat doorvoeren.

Dit laatste gebeurt alleen als de aanvulling luidt dat voor een vraag alle scorepunten moeten worden toegekend.

Als een onvolkomenheid op een dusdanig laat tijdstip geconstateerd wordt dat een aanvulling op het correctievoorschrift ook voor de tweede corrector te laat komt, houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen zijn geen vakspecifieke regels vastgesteld.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opgave 1 Onzinwerk

1 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg met een voorbeeld dat arbeidsdeling volgens Smith leidt tot hogere productiviteit en daardoor tot welvaartsgroei 1
- een uitleg met tekst 1 dat verregaande arbeidsdeling volgens Smith kan leiden tot afstomping 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Smith is een voorstander van arbeidsdeling, omdat dit leidt tot efficiëntere productie. Als 12 mensen elk een speld van begin tot eind maken, komen ze samen tot ongeveer 120 spelden. Doen ze in dezelfde tijd echter allemaal maar een klein stukje van het productieproces, dan kunnen ze ineens wel 48.000 spelden maken. Arbeidsdeling leidt dus tot hogere productie en daardoor tot meer welvaart 1
- Smith waarschuwt er echter voor dat vergaande arbeidsdeling het werk zo eenvoudig maakt, dat het geestdodend wordt. Hierdoor raak je afgestompt. In tekst 1 is het productieproces in allemaal kleine stukjes opgeknipt, waarbij elk bedrijf een eigen taakje heeft. Het werk van Kurt is daardoor zo eenvoudig dat hij niet in zijn geestelijke vermogens wordt uitgedaagd 1

2 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg van Hegels kritiek op de atomaire vrijheidsopvatting: een individu is niet vrij op grond van zijn individuele keuzevrijheid maar dankzij wederzijdse erkenning (Anerkennung) 1
- een uitleg met Hegels opvatting van arbeid dat individuele zelfontplooiing volgens Hegel niet voldoende is voor betekenisvol werk: betekenisvol werk veronderstelt toetreding tot een bestendige gezamenlijkheid waarin het individu in zijn bijzondere kwaliteit erkend wordt 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

voorbeeld van een goed antwoord:

- De atomaire vrijheidsopvatting gaat ervan uit dat vrijheid ligt in individuele keuzevrijheid en ongebondenheid. Volgens Hegel moet vrijheid juist begrepen worden in relatie tot de ander. Vrijheid ligt in Anerkennung. Als persoon ben ik pas werkelijk vrij voor zover ik mezelf en de ander acht als persoon en de ander omgekeerd hetzelfde doet 1
- Door je werk treed je volgens Hegel toe tot een bestendige gezamenlijkheid. In deze gezamenlijkheid word je door vakgenoten erkend in je unieke kwaliteit als persoon. Juist je vakgenoten op je werk kunnen jou waarderen in jouw bijzondere kwaliteiten. Volgens Hegel ligt de betekenis van werk dus niet in de manier waarop je je als individu kunt ontplooiën, maar in de erkenning die jij van je vakgenoten ontvangt 1

3 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg van het verband tussen Plato's ideale staat en zijn driedeling van de ziel: de drie standen in een geordende samenleving weerspiegelen de drie delen van de ziel 1
- een uitleg dat in Plato's ideale staat werk geen doel op zich is: zoals elk zielsdeel moet bijdragen aan het welzijn van de mens als geheel, verricht in Plato's ideale staat iedere stand zijn werk met het oog op de rechtvaardige ordening van de gehele samenleving 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- De ziel bestaat volgens Plato uit drie delen. In een rechtvaardige mens zijn deze drie delen van de ziel met elkaar in balans en doet elk deel van de ziel waar het voor is. Het vegetatief-verlangende deel moet zich volgens Plato matigen en laten leiden door de wijsheid van het denkende deel. Analoog aan de indeling van de ziel is ook de ideale, rechtvaardige samenleving ingedeeld in een stand van boeren en ambachtslieden, van wachters en van filosoof-koningen 1
- In de ideale staat moet elke stand zich schikken in de plaats die hij in de polis heeft en de bijdrage die hij kan leveren aan de instandhouding van de rechtvaardige samenleving. Werk is dus geen doel op zich, zoals in onze tijd, maar staat in dienst van een goede ordening van de samenleving als geheel 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

4 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg dat in het (zestiende-eeuwse) protestantisme de nadruk komt te liggen op het individuele geweten in relatie tot God 1
- een uitleg dat in het (zestiende-eeuwse) protestantisme daarmee de nadruk komt te liggen op de plicht voor ieder individu om het geweten te volgen 1
- een argument dat het kapitalisme mogelijk is geworden door het protestantisme: de plicht om hard te werken en de nadruk op soberheid zorgen voor meer winst, die opnieuw geïnvesteerd wordt 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- In zijn verzet tegen de corruptie van de Kerk legt Luther de nadruk op de Bijbel als de bron van geloofswaarheid. Iedereen moet de Bijbel (kunnen) lezen en vanuit zichzelf tot een relatie met God komen. De nadruk ligt dus op het innerlijk van de gelovige, en het eigen geweten is de plaats om de waarheid van iemands geloof te bepalen. De stem van God openbaart zich in het geweten 1
- De juiste invulling van het geweten ligt in het volgen van Gods wetten. De protestantse nadruk op het geweten hangt dus samen met de plicht om naar geweten te handelen volgens de wetten van God 1
- De protestantse werkethiek is gericht op hard werken en spaarzaam leven. Dit past bij een protestantse houding, waarin je als individu de plicht hebt om Gods wetten te volgen. Het geldt dat door de spaarzaamheid overblijft, kan opnieuw geïnvesteerd worden, niet in spullen om je rijkdom te tonen, maar in middelen om nog meer te werken. Zo leidt investeren tot hogere productie, wat nu juist de kern van het kapitalisme is 1

5 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een weergave van Arendts onderscheid tussen arbeiden, werken en handelen: arbeid is gericht op overleving in de natuur/de kost verdienen, werk is gericht op het voortbrengen van duurzame zaken, handelen is gericht op het samenleven met anderen 1
- een uitleg dat Graebers opvatting van spel als activiteit omwille van zichzelf, tegenover arbeid als activiteit omwille van iets anders, aansluit bij Arendts opvatting: in de moderne consumptiesamenleving gelden alle serieuze activiteiten als arbeid en alle activiteiten die niet noodzakelijk zijn voor het leven worden spel genoemd 1
- een uitleg dat Arendts lage waardering van arbeid als noodzakelijke activiteit om te overleven ten opzichte van handelen in de gemeenschap beter aansluit bij de klassieke oudheid, waarin arbeid werd gezien als een noodzakelijk kwaad 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

voorbeeld van een goed antwoord:

- Arendt onderscheidt drie vormen van menselijke activiteit. Arbeid is gericht op overleving in de natuur, werk is gericht op het voortbrengen van duurzame zaken, handelen is gericht op het samenleven met anderen 1
- Volgens Arendt ligt in de moderne consumptiesamenleving de nadruk eenzijdig op arbeid. Niet de arbeidersklasse is geëmancipeerd, maar de arbeid zelf. Wat we ook doen, we worden geacht het te doen om 'de kost te verdienen'. Zo worden alle serieuze activiteiten, ongeacht de resultaten, 'arbeid' genoemd. Alle activiteiten die niet noodzakelijk zijn voor het leven van het individu of de maatschappij heten dan 'spel'. Graeber sluit hierop aan. Werk is een activiteit om een bepaald doel te behalen. Alle activiteiten die alleen omwille van zichzelf worden gedaan, worden vervolgens 'spel' genoemd 1
- Arendt heeft een lage waardering van arbeid. Arbeid is alleen een noodzakelijk kwaad om te overleven. Het echte handelen is de politieke activiteit in de gemeenschap. Hiermee past Arendt veel beter bij de aristocratische houding van de klassieke oudheid, waar arbeid voor slaven was en vrije mensen zich bezighielden met de gemeenschap. Daarmee staat Arendt ook eerder tegenover het protestantisme, waarbij arbeid een religieuze plicht is 1

6 maximumscore 1

Een goed antwoord bevat een argument met Tronto's opvatting van zorg dat de huidige werkwijze van postbodes leidt tot verschraling van de publieke ruimte: door de nadruk op kostenbesparing wordt zorg verbannen uit de publieke ruimte.

voorbeeld van een goed antwoord:

In onze samenleving heerst volgens Tronto een duidelijke scheiding tussen de publieke sfeer en de privésfeer. De publieke sfeer wordt grotendeels bepaald door economisch denken, dat gericht is op productie en winst. 'Zorg' is juist verbannen naar de privésfeer. Dat zie je ook terug in tekst 2. Een postbode had eerst nog tijd om zijn werk met zorg en aandacht te doen, zoals het opsporen van een oma. Maar nu worden postbodes alleen nog maar afgerekend op efficiëntie. Daarmee is het onmogelijk voor een postbode om zijn werk in de publieke ruimte nog met zorg te vervullen. En dat leidt tot een verschraling van de publieke ruimte.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

7 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg met Graebers opvatting van zinvol werk dat doelgericht handelen gericht is op een uitwendig doel, terwijl waardegericht handelen gericht is op de aan arbeid inherente maatschappelijke waarde 1
- een argumentatie met tekst 2 of de maatschappelijke waarde van werk onderdeel kan zijn van de vrije markt 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Volgens Graeber is de mens een empathisch wezen dat de betekenis van zijn werk ontleent aan de maatschappelijke waarde, oftewel wat dat werk voor anderen betekent. Mensen handelen volgens Graeber dus niet alleen om een bepaald doel te bereiken, zoals rijkdom, maar vooral waardegericht, gericht op de aan arbeid inherente maatschappelijke waarde 1
- Tekst 2 laat zien dat het doelgerichte denken doorschiet in termen van efficiëntie. Mensen snappen niet meer waarvoor ze het werk doen, doordat ze geen ruimte in hun werk hebben om iets voor een ander te kunnen betekenen. Ik ben het met Graeber eens dat de mens empathisch is en altijd op anderen betrokken is. Alleen door empathie kan de samenleving goed functioneren en daardoor ook de economie en de vrije markt. Bedrijven die dat snappen en maatschappelijk ondernemen, doen het net zo goed als of zelfs beter dan bedrijven die alleen voor de winst gaan. Dat waarderen consumenten juist. Daarom denk ik dat de maatschappelijke waarde van werk wel degelijk onderdeel kan zijn van de vrije markt 1

of

- Het hele idee van de vrije markt is gebaseerd op concurrentie en mensen kiezen nu eenmaal voor het beste product tegen de laagste prijs. Een bedrijf dat zijn product goedkoper weet te maken dan zijn concurrent wint de strijd. Zoals tekst 2 laat zien kunnen postbodes tegenwoordig net zo veel brieven in twee uur bezorgen als vroeger in een hele dag. Dat is dus veel goedkoper. Graeber heeft misschien wel gelijk dat mensen empathische wezens zijn, maar dat geldt niet voor bedrijven. Alleen bedrijven die voor hun eigen winst gaan, overleven en daardoor is er voor zoiets onmeetbaars als 'de maatschappelijke waarde' op de vrije markt geen plaats 1

Opgave 2 Massatoerisme

8 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg van Heideggers begrip 'gestel' met de rechter foto van Maya Bay: in het gestel is de wereld aanwezig als bestelbaar bestand, zoals de bootjes op de foto in stelling zijn gebracht om van de baai te genieten 1
- een uitleg dat de verhouding van mens en wereld in het gestel volgens Heidegger andere manieren van 'ontbergen' verdringt: door de situatie op de rechter foto is de situatie op de linker foto niet meer mogelijk 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Het 'gestel' is volgens Heidegger het wezen van de moderne techniek, waarin de wereld aan de mens verschijnt als iets beheersbaars. Zoals de vele motorboten die op de rechter foto van Maya Bay 'in stelling' zijn gebracht voor een doel: 'van de natuur te genieten'. De natuur wordt dan door de mens opgeëist 1
- Volgens Heidegger verdringt het 'gestel' andere vormen van wat hij 'ontbergen' noemt. Vóór de opkomst van de moderne techniek waren mens en wereld in elk gebeuren op een andere manier aanwezig en op elkaar betrokken, bijvoorbeeld zoals op de linker foto: in een bootje dobberen, omringd door ongerepte natuur. De baai is dan niet slechts aanwezig als bestelbaar bestand, zoals op de rechter foto, maar als 'onthuld-zijn'. Die manier van 'ontbergen' wordt verdrongen als de verhouding van mens en wereld alleen nog wordt bepaald door het 'gestel' zoals op de rechter foto 1

Opmerking

Aan een uitleg met het verschil tussen de twee foto's dat vervreemding van zichzelf als Dasein en van de natuur als physis als gevaar in het gestel schuilt, kan een scorepunt worden toegekend als daarbij op adequate wijze wordt ingegaan op het idee van de mens als heerser over de wereld en op het geweld dat de natuur wordt aangedaan als zij nog slechts als bestand aanwezig is.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

9 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg van Latours radicaal-empirische interpretatie van onze ervaring met zijn kritiek op het subject-objectschema: radicaal empirisch gezien is er geen soeverein subject tegenover een objectieve natuur, maar is onze ervaring een veranderend proces waarbij alles is opgenomen in dynamische netwerken 1
- een argumentatie met de natuurervaring in Maya Bay of Latours radicaal-empirisme een goed alternatief is voor het moderne subject-objectschema 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Volgens Latour is het subject-objectschema alleen maar een theoretisch schema, dat weliswaar maatschappelijk en filosofisch invloedrijk is geweest, maar onmogelijk concreet te leven is. Dat hebben we volgens hem ook nooit gedaan. Volgens hem is onze ervaring in werkelijkheid dynamisch en complex. Hij stelt een manier van filosoferen voor die zich uitsluitend op de ervaring baseert: het radicaal-empirisme. Radicaal-empirisch gezien is ervaring noch subjectieve beleving, noch wetmatige beschrijving, maar een veranderend proces waarin we vatbaar zijn voor en verweven zijn met onze veranderlijke omgeving 1
 - Pragmatisch gezien begrijp ik niet wat het verschil is tussen het subject-objectschema en Latours radicaal-empirische interpretatie van de ervaring. Ik zie niet in hoe Latours opvatting per se leidt tot een andere manier waarop ik tot handelen kom. De ervaring van een zee zonder zeedieren zou mij radicaal-empirisch kunnen achtervolgen en mijn leven kunnen veranderen, bijvoorbeeld doordat ik een protestactie tegen milieuvervuiling opzet. Maar als rationeel subject zou ik na mijn boottochtje naar Maya Bay ook kunnen bedenken dat de verwoeste natuur als object tegenover mij het verdient dat ik haar bescherm, wat dus tot dezelfde handeling zal leiden 1
- of
- Ik vind Latours radicaal-empirisme een goed alternatief voor het subject-objectschema en de instrumentele oplossingen die daaruit voortkomen. Als je de wereld blijft zien vanuit een subject-objectschema dan blijft de natuur, zoals die van Maya Bay, er altijd voor mij: of dat nou is om van te eten of om in te genieten. Als je ervaringen bekijkt vanuit je eigen kwetsbaarheid en veranderlijkheid in onlosmakelijke verbondenheid met een omgeving die telkens iets anders betekent, dan benoem je eerlijker dat je als mens onderdeel bent van de natuur. Als ik in Maya Bay door de massa's boten de verwoeste natuur amper nog zie, wordt duidelijk dat mens en natuur samen een netwerk vormen waarin die wederzijdse, gevoelige en veranderlijke afhankelijkheid is verstoord 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

10 maximumscore 1

Een goed antwoord bevat een uitleg dat reizen volgens tekst 3 niet tot apatheia kan leiden omdat dit de passies niet tempert en dus niet leidt tot een onverstoortbaar redelijk leven.

voorbeeld van een goed antwoord:

Volgens de stoïcijnen dient de mens te leven in overeenstemming met de redelijkheid van de kosmos. Deze redelijkheid raakt verstoord door passies, zoals driftbuien en onbeteugelde seksuele impulsen. Dergelijke passies moeten in toom gehouden worden ten gunste van een redelijk leven. Als reizen dat niet doet, zoals Seneca in tekst 3 beweert, dan helpt reizen dus niet om een onverstoortbaar redelijk leven (apatheia) te bereiken.

11 maximumscore 1

Een goed antwoord bevat een argumentatie met een reisvoorbeeld of consumptiegedrag een manifestatie van onderdrukte passies kan zijn.

voorbeeld van een goed antwoord:

- Volgens Freud manifesteren onze onderdrukte lichamelijke driften, en vooral onze seksuele impulsen, zich buiten onze bewuste persoonlijkheid om. Ik vind dit onzinnig. Als ik met mijn vrienden naar Mallorca ga, dan volg ik vrij bewust mijn seksuele driften. Volgens mij zijn seksuele verlangens helemaal niet zo onbewust als Freud het doet voorkomen en als er al onbewuste driften stiekem zichtbaar worden in mijn consumptiegedrag, dan gaan ze in ieder geval verder dan alléén mijn seksuele verlangens.

of

- Volgens Freud manifesteren onze onderdrukte lichamelijke driften, en vooral onze seksuele impulsen, zich buiten onze bewuste persoonlijkheid om. Ik denk dat daar wel iets in zit, al is de sterke nadruk op seksualiteit bij Freud wat overdreven. Als ik in mijn eentje een spectaculaire reis naar China onderneem, kan dat zijn omdat ik onbewust een onvervuld verlangen heb. Misschien naar een seksuele relatie, maar misschien ook wel naar betekenis.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

12 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een weergave van MacIntyres begrip van praktijk, een samenwerkingsverband om zorg te dragen voor een gemeenschappelijk goed, met zijn onderscheid tussen standaarden van excellentie die binnen deze praktijk bepaald worden (interne goederen) en goederen die niet noodzakelijk een gemeenschappelijk goed zijn en onafhankelijk zijn van die praktijk (externe goederen) 1
- een uitleg dat de praktijk van het vliegtoerisme alleen kan bestaan door ondersteuning van een institutie zoals een vliegmaatschappij die gericht is op externe goederen om de praktijk mogelijk te maken 1
- een uitleg dat zonder deugden de institutie Ryanair door gerichtheid op externe goederen de kwaliteit van de praktijk van het vliegtoerisme kan corrumperen 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Een praktijk is een samenwerkingsverband tussen mensen die gezamenlijk zorg dragen voor een gemeenschappelijk goed, waarbij ze standaarden van excellentie hanteren die alleen binnen deze praktijk gedefinieerd kunnen worden. Dergelijke interne goederen staan tegenover externe goederen zoals winst, aanzien en macht die ook middels een andere praktijk behaald kunnen worden en niet per se gericht zijn op een gemeenschappelijk goed 1
- De praktijk van het vliegtoerisme kan niet bestaan zonder instituties zoals vliegmaatschappijen. Deze instituties zijn noodzakelijk gericht op externe goederen zoals het maken van winst en andere materiële zaken die nodig zijn voor het uitoefenen van een bepaalde praktijk. Zonder vliegtuigen kan de praktijk van het vliegtoerisme geen mensen van A naar B brengen in een vliegtuig. Zonder winst zou Ryanair nooit kunnen overleven 1
- Maar praktijken kunnen gecorrumpeerd worden door instituties als de deugden rechtvaardigheid, moed en eerlijkheid ontbreken. Door de gerichtheid op winst, status en macht kan de inhaligheid of concurrentiegerichtheid van CEO's of bestuurders gaan prevaleren boven de kwaliteit van een praktijk. In het voorbeeld van Ryanair: als piloten kwaad zijn dat ze geen eerlijk loon krijgen, daalt wellicht hun motivatie om de verantwoordelijkheid te dragen die in de cockpit wordt vereist. Of als vliegen een hachelijke onderneming wordt omdat je uit winst oogmerk moet staan tijdens de vlucht, wordt vliegen onveilig en oncomfortabel 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

13 maximumscore 1

Een goed antwoord bevat een uitleg met het onderscheid tussen recht en moraal dat Ryanair eerder aansluit bij het Angelsaksische model: aandeelhouders worden met een beroep op recht tevreden gehouden en voor de morele kant van betrokkenen is weinig oog.

voorbeeld van een goed antwoord:

Ryanair sluit eerder aan bij het Angelsaksische model, omdat het bedrijf primair bezig is met het tevreden houden van aandeelhouders door te focussen op zo groot mogelijke winst. Daarvoor hanteert het bedrijf het rechtssysteem dat het best uitkomt, namelijk het Ierse, met soepele juridische regels. Er is geen aandacht voor de morele kant van het verhaal dat het misschien wel een beetje wreed is om personeel te verplichten om met het hele gezin te verhuizen naar het buitenland.

14 maximumscore 1

Een goed antwoord bevat een argument met het arbeidsrechtvoorbeeld van Ryanair voor de opvatting dat samenhang tussen instituties het goede leven mogelijk maakt, maar ook ondermijnt: de rechtspraak, het bedrijfsleven en de vrije markt creëren werkgelegenheid in de luchtvaart, maar kunnen vrijheid/welzijn van personeel ook (willekeurig) begrenzen.

voorbeeld van een goed antwoord:

Instituties hangen met elkaar samen: een bedrijf als Ryanair is alleen maar mogelijk binnen de institutie van de vrije markt, die wordt ingericht door de institutie 'staat'. De institutie 'rechtspraak' moet vervolgens de rechten van werkgevers en werknemers waarborgen. Aan de ene kant maakt deze samenhang het goede leven mogelijk: mensen kunnen werken en weten zich daarbij beschermd. Aan de andere kant laat het voorbeeld van Ryanair zien dat als deze instituties niet goed met elkaar in balans zijn en een bedrijf (Ryanair) de grenzen van de rechtspraak naar eigen behoeven toepast, er willekeurigheid ontstaat die onrechtvaardig voelt en op die manier het welzijn en de vrijheid van Ryanair-personeel ondermijnt.

15 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg van Marx' onderscheid tussen onderbouw en bovenbouw: de onderbouw zijn de sociaal-economische verhoudingen die ideologisch gereflecteerd worden in de bovenbouw, de instituties 1
- een uitleg van Marx' kritiek op instituties met het begrip 'vals bewustzijn' en het idee 'vliegen moet voor iedereen beschikbaar zijn': dit idee draagt onbewust bij aan de instandhouding van onderdrukkende instituties die een bepaald klassenbelang dienen 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

voorbeeld van een goed antwoord:

- Met de onderbouw bedoelt Marx de feitelijke sociaal-economische verhoudingen van een samenleving. Deze worden ideologisch gereflecteerd in de bovenbouw: de ideeën over religie, kunst, moraal en wetenschap. Deze ideeën worden gedragen door instituties en rechtvaardigen de sociaal-economische verhoudingen van de onderbouw 1
- In instituties als religie, moraal, universiteiten, wetenschap, etcetera kan volgens Marx vals bewustzijn tot uitdrukking komen: de ideeën van de bovenbouw houden sociaal-economische verhoudingen in stand die een bepaald klassenbelang dienen, zonder dat mensen dit doorhebben. Het idee dat vliegen voor iedereen beschikbaar moet zijn, lijkt vanzelfsprekend, maar de ideologische gedachte erachter van maximale keuzevrijheid voor iedereen draagt eigenlijk bij aan de macht van rijke managers en aandeelhouders van in dit geval vliegmaatschappijen, en houdt dus onderdrukkende instituties in stand die een bepaald klassenbelang dienen 1

16 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een weergave van twee implicaties van de transformatie-economie: enerzijds houden commerciële bedrijven zinthema's levend en anderzijds verdwijnen zinthema's in een vluchtige consumptiecultuur 1
- een argumentatie of de transformatie-economie bijdraagt aan het goede leven met een afweging van beide implicaties en het voorbeeld van Airbnb-ervaringen 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- De transformatie-economie houdt de ontwikkeling van markteconomische spiritualisering in. Deze ontwikkeling heeft twee implicaties: enerzijds houden commerciële bedrijven zinthema's levend en anderzijds verdwijnen zinthema's in een vluchtige consumptiecultuur 1
- Volgens mij houdt Airbnb bepaalde zinthema's levend door ervaringen te verkopen. Als ik met een John Lennonbril op in Barcelona de gedachte van love, peace en happiness ervaar dan geeft het commerciële bedrijf mij een ultiem moment van het goede leven. Ik ervaar belangrijke, betekenisvolle waarden die ik kan delen met anderen. Ik zie niet in wat hier vluchtig aan is. Hoewel ik die waarden me niet door jarenlange oefening eigen maak, zijn ze niet minder betekenisvol. Eén intense ervaring kan volgens mij veel meer inzicht opleveren dan saaie herhaling en training. Ik vind dan ook dat de transformatie-economie wel degelijk bijdraagt aan het goede leven 1

of

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

- Ik vind dat de ervaringen die Airbnb verkoopt volledig verdwijnen in de vluchtigheid van de consumptiecultuur. Het is natuurlijk volstrekt onmogelijk om de complexe en volledige geschiedenis van Brugge te doorgronden tijdens een wandelingetje langs wat hoogtepunten, ook al wijst een lokale historicus je op details die je anders niet zou hebben gezien. En met een John Lennonbril op ervaar ik nog niet de diepere betekenis van peace, love en happiness. Airbnb houdt volgens mij dan ook geen zinthema's levend, want de ervaringen nemen de kleur aan van wat goed verkoopt. Dat is een nogal eenzijdige vorm van 'zingeving' als je het mij vraagt. Ik vind dus dat de transformatie-economie niet bijdraagt aan het goede leven

1

17 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een argumentatie of Airbnb de vrijheid van het individu ondermijnt, met het begrip 'de begrenzing van de markt'
- een argumentatie of Airbnb de vrijheid van het individu ondermijnt, met een holistisch vrijheidsbegrip (individuele vrijheid die is ingebed in de bestaanscondities van het goede leven)

1

1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Ik vind dat Airbnb de individuele vrijheid ondermijnt, omdat de overlast van toeristen groot is. Als je tussen de bierfietsen door amper nog veilig naar school kunt komen, is dat een behoorlijke inbreuk op je vrijheid. De markt van huizenverhuur via Airbnb zou wat mij betreft verder begrensd moeten worden. Het aantal dagen dat particulieren mogen verhuren kan verder worden teruggedrongen, verhuur zonder er zelf te wonen kan verboden worden, de belasting op verhuur kan omhoog en er kan strenger gehandhaafd worden

1

of

- Ik vind niet dat Airbnb de vrijheid van individuen ondermijnt, sterker nog, het bevordert deze vrijheid juist. Als de markt om huizen te verhuren via Airbnb nog verder door allerlei gemeentelijke regels begrensd wordt, gaat het hele idee verloren dat iedereen kan kiezen hoe en waar hij verblijft en dat iedereen de mogelijkheid heeft om met zijn eigen huis zijn financiële armslag te vergroten
- Ik vind dat Airbnb de individuele vrijheid ondermijnt, omdat het geen rekenschap geeft van het feit dat vrijheid alleen maar kan bestaan als die is ingebed in de bestaanscondities van het goede leven (een holistisch vrijheidsbegrip). Sociale binding en dus relaties verdwijnen door Airbnb-verhuur, de stad vervuult en Amsterdammers die overlast ervaren van toeristen kunnen te weinig aankloppen bij instituties die voor hun belang opkomen, met andere woorden: de zin en betekenis verdwijnen

1

1

of

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

- Ik vind dat Airbnb de individuele vrijheid helemaal niet ondermijnt. Een holistisch vrijheidsbegrip dat individuele vrijheid inbedt in bestaanscondities van het goede leven kan nog steeds op veel manieren worden ingevuld. Ik vind dat vrijheid erover gaat dat er zo min mogelijk beperkingen moeten zijn. Wie last heeft van toeristen kan toch ergens anders gaan wonen? Het stellen van beperkingen, hoe zingevend dan ook, botst fundamenteel met het liberale idee dat iedereen zelf moet kiezen wat hij met zijn leven doet: of dat nou brullen op een bierfiets in een andere stad is of je huis voor een leuk bedragje verhuren aan drugsgebruikende toeristen

1

Opgave 3 Niet alles is te koop

18 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg van Marx' kritiek op de vrije markt met het begrip kapitaal: geld als kapitaal is geen ruilmiddel maar een doel op zich 1
- een uitleg dat deze kritiek lijkt op het corruptieargument in tekst 4, omdat zowel bij Marx als in dit argument van Sandel de (intrinsieke) waarde van het goed vervangen wordt door extrinsieke waarde/geldwaarde 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Volgens Marx heeft in het kapitalisme het geld de rol overgenomen van de goederen. Ruilden we eerst waar voor geld om het weer te ruilen voor waar, in het kapitalisme ruilen we geld voor waar om daar weer meer geld mee te maken. Het systeem is dus omgekeerd. Het gevolg is dat er in de vrije kapitalistische samenleving een nieuw soort gevangenschap ontstaat doordat geld alle verhoudingen gaat doortrekken 1
- Deze kritiek lijkt op het corruptieargument: de waren zelf worden gecorrumpeerd. Volgens Marx vervangt geld in de vrije markt de eigenlijke waarde van een goed, terwijl het geldbedrag op zichzelf niets waard is. Er is in Marx' kritiek dus sprake van een verandering in de betekenis van de betreffende goederen en diensten. Dat is ook aan de hand in het voorbeeld van de orgaanhandel. De intrinsieke waarde van de organen wordt vervangen door de geldwaarde 1

19 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een weergave van Lockes begrip 'natuurwet': niemand mag een ander schaden / iedereen heeft recht op leven 1
- een weergave van Lockes idee van de natuurtoestand en de staat: in de natuurtoestand is iedereen gelijk en heeft iedereen dezelfde natuurrechten en de staat moet deze rechten beschermen 1
- een uitleg dat Locke dit eerlijkhedenargument zou verwerpen, met het voorbeeld van de orgaanhandel: door orgaanhandel wordt iemands gezondheid (natuurrecht) aangetast 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

voorbeeld van een goed antwoord:

- Volgens Locke beschikt de mens van nature over de vrijheid om te beslissen over zijn eigen doen en laten, binnen de grenzen van de natuurwet. De natuurwet houdt in dat niemand een ander dient te schaden in diens leven, gezondheid, vrijheid of bezit 1
- De natuurtoestand houdt bij Locke dan ook een morele situatie in waarin iedere mens gelijk is aan de anderen en beschikt over dezelfde natuurrechten. De staat moet deze rechten beschermen 1
- Deze natuurrechten worden volgens Locke geschonden in het geval van de boer die zijn nieren verkoopt. Volgens Locke werkt het liberale gedachtegoed deze oneerlijkheid niet in de hand (zoals Sandel in het eerlijkhedenargument beweert), maar zou een liberale overheid de natuurrechten van deze boer juist moeten beschermen 1

20 maximumscore 3

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg dat hebzucht en egoïsme volgens de neoklassieke opvatting goed zijn voor de samenleving als geheel: najagen van eigenbelang levert uiteindelijk meer op voor iedereen 1
- een argumentatie met het contrast tussen liberalisme en communitarisme of deze nadruk op hebzucht en egoïsme bevorderlijk is voor het goede leven: individuele vrijheid versus gebondenheid in de sociale context 1
- een argumentatie of deze nadruk op hebzucht en egoïsme bevorderlijk is voor het goede leven met het voorbeeld van de nierhandel 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Volgens het neoklassieke idee ontstaat door het najagen van eigenbelang een productieve samenleving. De vrije markt is een economisch model waarin de kracht van hebzucht en egoïsme wordt omgezet in een factor die voor iedereen meer oplevert. De 'onzichtbare hand' drijft de markt naar meer welvaart voor meer mensen 1
- Het communitarisme legt veel meer dan het liberalisme de nadruk op menselijke samenhang en relaties. Vertrouwen is een belangrijk aspect van de menselijke omgang, en dat vertrouwen krijg je niet als je uitgaat van uit eigenbelang handelende vrije individuen. Een model waarin de individuele vrijheid het uitgangspunt is en de menselijke samenhang daarmee ontbreekt, mist dus een van de belangrijke pijlers van het menselijk bestaan: de verbondenheid die je hebt met anderen 1
- Dat heeft als gevolg dat je mensen krijgt die egoïstische keuzes blijven maken en zo de nierhandel in stand houden. Volgens mij is het dus niet bevorderlijk voor het goede leven dat de markt de verbondenheid van mensen negeert en te veel ruimte laat voor hebzucht en egoïsme 1

of

Vraag	Antwoord	Scores
	<ul style="list-style-type: none"> Het communitarisme legt veel meer dan het liberalisme de nadruk op menselijke samenhang en relaties. In een wereldwijde economie is het echter onmogelijk om bij iedereen betrokken te zijn. Daarom is het volgens mij goed dat het economische model van de markt niet vooronderstelt dat we op een directe manier bij elkaar betrokken zijn. Het liberalisme benadrukt de vrije keuze die ieder individu heeft, waardoor je goed kunt nadenken over bij wie je wel of niet betrokken zou kunnen en moeten zijn De nadruk op hebzucht en egoïsme is niet per se schadelijk. Mensen moeten dan wel de ruimte krijgen om hun eigen vrijheid te ontwikkelen. Zo kunnen ze voorkomen dat ze in oneerlijke situaties terechtkomen, zoals die van de boer in de nierhandel. Als mensen zich in hun eigen belang zo goed mogelijk ontwikkelen, kun je voorkomen dat er oneerlijke praktijken zoals de nierhandel ontstaan, zonder dat je de vrijheid en het eigenbelang van mensen inperkt 	1 1
21	maximumscore 2	
	Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
	<ul style="list-style-type: none"> een uitleg met het begrip 'deugd' dat Aristoteles de praktijk van tekst 5 zou afkeuren: je traint niet om de juiste (intentionele) houding van de ziel te vinden / je handelt dan niet naar de deugd omdat je niet het juiste midden treft van de karakterdeugd 'geduld' een uitleg dat geluk (eudaimonia) samenvalt met het goede voor zichzelf en de gemeenschap: de mens is een politiek dier en mensen leven als vrije burgers samen, waardoor het individuele ethos tot uitdrukking komt in de politiek 	1 1
	voorbeeld van een goed antwoord:	
	<ul style="list-style-type: none"> Volgens Aristoteles is de deugd een bepaalde houding van de ziel, die het midden houdt tussen extremen. Bij het kopen van kaartjes om niet te hoeven wachten wordt de deugd niet getraind, maar geef je toe aan het gevoel van ongeduld. Je traint jezelf dan niet om het midden te vinden van de deugd geduld en je zult dan geen praktische wijsheid vinden Volgens Aristoteles gaat de deugdethiek niet alleen om het karakter van individuen, maar is de mens ook een politiek dier. Goed en gelukkig leef je pas in een gemeenschap. De edelmoedige burger is bereid om zich te schikken naar de wil van degenen die de politieke macht uitoefenen. Daarin komt voor de vrijen juist vrijheid tot uitdrukking. Een burger herkent zo de politieke macht en gewoonten als de uitdrukking van zijn eigen gewoonten (ethos). Gelukkig, in de zin van eudaimonia, ben je in het goed samenleven met de anderen in de gemeenschap 	1 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

22 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg met Benthams nutsprincipe dat de leerlingen in Chicago benaderd worden als calculerende consumenten: alle handelingen die ze verrichten, staan in dienst van het nutsprincipe van het vermijden van pijn/ongeluk en het bevorderen van plezier/geluk 1
- een argumentatie of de beloningen bijdragen aan de individuele autonomie van de leerlingen 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- De leerlingen worden in dit voorbeeld benaderd als individuen die gericht zijn op zo veel mogelijk nut: de beloning maakt dat ze de afweging zullen maken om harder te gaan werken. Door de beloning in het vooruitzicht te stellen, wordt gedacht dat de leerlingen een andere afweging zullen maken omdat deze voor hen meer nut heeft 1
- Volgens mij is de beloningsmaatregel geen probleem voor de autonomie van de leerlingen in dit geval. Juist omdat ze zelf de afweging kunnen maken hoe hard ze willen werken en of ze de beloning willen proberen te verdienen, worden ze als autonome individuen behandeld. Ze kunnen immers zelf beslissen welke gevolgen van hun keuzes ze meer of minder de moeite waard vinden. Ze kunnen hierin dus prima hun eigen autonome handelen tot uitdrukking brengen 1

of

- Volgens mij staat door dergelijke beloningen de autonomie van de leerlingen onder druk. De leerlingen worden gepusht om een bepaalde afweging te maken, niet omdat het goed is voor ze, maar omdat er een externe geldbeloning aan ten grondslag ligt. Daarmee worden de leerlingen volgens mij niet als autonome individuen beschouwd, maar als een soort instrument waar je met prikkels en beloningen een effect uit kunt halen 1

23 maximumscore 1

Een goed antwoord bevat een uitleg, met het voorbeeld van de prestatiebeloning, van de paradox van de verwerkelijking van de vrijheid via de vrije markt: de nadruk op individuele prestaties door beloningen transformeert de vrijheid om je eigen keuzes te maken in de dwang om te presteren.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

voorbeeld van een goed antwoord:

In (de hypermoderniteit van) de prestatie maatschappij heeft iedereen de kans om in dit ene leven het beste uit zichzelf te halen. Maar dat betekent dat er ook 'losers' zijn, die de standaarden niet halen of achterblijven. Daarmee ontstaat er enorme psychologische druk. Dit wordt duidelijk in de prestatiebeloning voor leerlingen: van buitenaf wordt bepaald wat goed is, en die prestatie wordt vergroot door de beloning. Wie dat niet haalt, is automatisch een 'loser', zelfs als je het naar eigen omstandigheden wel goed hebt gedaan. Je bent in die zin niet vrij om te kiezen of je wilt presteren, waardoor de vrije ruimte om te presteren opeens een drukkend dwingend omgeving wordt, waarin je moet presteren.

24 maximumscore 2

Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg dat het verschil tussen de strategieën is dat de immuniseringsstrategie meer uitgaat van controle/organisatie (van afhankelijkheidsfactoren), terwijl de erkenningsstrategie meer uitgaat van acceptatie/navigatie (binnen veranderlijke omstandigheden) 1
- een argumentatie welke van deze twee strategieën deze leerlingen het best kunnen volgen 1

voorbeeld van een goed antwoord:

- De immuniseringsstrategie is erop gericht om te organiseren: je streeft naar controle over de zaken waar jouw geluk van afhankelijk is. De erkenningsstrategie is gericht op meer harmonie: je probeert te navigeren door de wisselende omstandigheden. Het verschil zit dus in de controle die je probeert te verkrijgen over de zaken die van invloed zijn op jouw geluk 1
- De strategie van immuniseren richt het leven zo in dat je geluk niet verstoord kan worden door externe invloeden buiten jouw controle. Je probeert dus controle te krijgen over de factoren die invloed kunnen hebben op jouw geluk, in plaats van ze te accepteren. Door je bijvoorbeeld af te sluiten voor gesprekken van je medeleerlingen over hun coole studieprestaties, word je immuun voor de prestatiedruk. Deze leerling zal dan wel profiteren van het systeem, maar niet meteen de nadelen ervan ervaren. Ik denk daarom dat immunisering de beste strategie is 1

of

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

- De erkenningsstrategie probeert te navigeren door de veranderlijke omgeving. Dit is een manier waarop je in staat bent om op jouw eigen manier vorm te geven aan de prestatiedruk, in plaats van dat je alles moet beïnvloeden of veranderen. Je kunt de situatie van de prestatiedruk serieus nemen en dit niet zien als iets wat alleen jij zelf meemaakt maar wat je deelt met anderen. De leerlingen kunnen met deze strategie dichter naar elkaar groeien, elkaar steunen en zo weerstand bieden aan de prestatiedruk. Omdat je er met deze strategie niet alleen voor hoeft te staan en je er ook nog sterker van kan worden, denk ik dat dit de juiste manier is voor leerlingen om met de druk om te gaan

1

5 Aanleveren scores

Verwerk de scores van de alfabetisch eerste vijf kandidaten per examinerator in de applicatie Wolf. Cito gebruikt deze gegevens voor de analyse van de examens. Om de gegevens voor dit doel met Cito uit te wisselen dient u ze uiterlijk op 2 juni te accorderen.

Ook na 2 juni kunt u nog tot en met 9 juni gegevens voor Cito accorderen. Deze gegevens worden niet meer meegenomen in de hierboven genoemde analyses, maar worden wel meegenomen bij het genereren van de groepsrapportage.

Na accordering voor Cito kunt u in Wolf de gegevens nog wijzigen om ze vervolgens vrij te geven voor het overleg met de externe corrector. Deze optie is relevant als u Wolf ook gebruikt voor uitwisseling van de gegevens met de externe corrector.

6 Bronvermeldingen

tekst 1	David Graeber – Bullshit Jobs - 2018
tekst 2	De Groene Amsterdammer – ‘Wie meet mag het zeggen’, 1 november 2018
tekst 3	Seneca, Brieven aan Lucilius
tekst 4/5	Michael Sandel – Niet alles is te koop – 2012